

Сафардодум

Конститутсия - кафолати рушди ҷомеаи адолатпарвар ва волоияти қонун

Нашрияи Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон	№127 (2954)	ШАНБЕ, 6 ОКТЯБРИ СОЛИ 2012	Соли бисту дууми нашр	Аз 1 январи соли 1991 чоп мешавад
--	-------------	-------------------------------	--------------------------	--------------------------------------

Мо ва наслҳои оянда забонро ҳамчун муқаддасоти миллӣ бояд ҳифз намоем

Суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба муносибати Рӯзи забони давлатӣ

шаҳри Душанбе, 4 октябри соли 2012

Дӯстони ғиромӣ!
Ҳозирини арҷманд!

Мулоқоти мо ба хотири ғиромидошти забони давлатӣ дар арафои Рӯзи забони давлатӣ, ки дар иртибот ба тасвиби Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» 5-уми октябр муқаррар шудааст, баргузир мегардад. Аз соли 2009 ин сана ба феҳристи ҷашнҳои кишварамон ворид гардида, ҳамчун ҷашни умумимиллӣ дар саросари мамлакат таҷлил карда мешавад. Имрӯз мову шумо Рӯзи забони давлатиро дар рӯҳияи ифтихор аз арзишҳои фарҳангии миллӣ ва аз гурӯзшоган ба ҳама муқаддасоти миллӣ, аз ҷумла забони давлатӣ дар замони давлатдорӣ миллӣ, таҷлил менамоем.

Давлат ва Ҳукумати Тоҷикистон аз нахустин рӯзҳои даврони истиқлолият дар шароити давлатдорӣ навин барои рушди забони миллӣ дар мақоми забони давлатӣ аз тамоми шароити имконот истифода менамояд. Рушди забони давлатӣ, ки ҳамчун муқаддасоти миллӣ мо пазируфта шудааст, аз вазифаҳои бисёр муҳими давлат барои ҳифзи арзишҳои воқеии миллӣ доиста мешавад.

Бо дарназардошти гузаштаи таърихи забони тоҷикӣ дар суннати тӯлонии шифоӣ ва ҳатти марбут ба даврҳои гуногун ва фарогирии луғоти истилоҳоти фарон, ки дар осори гузашта мавриди истифода қарор гирифтаанд, метавон

имрӯз низ дар бораи имконоти забони миллӣ ҳамчун забони давлатӣ дар ҷомеаи кунунӣ ба дурустӣ қазоват кард.

Таърихи забони мо чандин нави хату алифбо ва таълифи осори бесоҷақа беҳамто доирад. Ин моро водор месозад, ки дар замони истиқлолияти давлатӣ арзишҳои миллӣро ба наслҳои имрӯзу фардои миллатамон муаррифӣ намоем.

Гузаштаи дури мо тавассути осори даврҳои таърихи мафҳум ва ошно буда, пайванди асрҳо ва наслҳои маҳз ҳамина забон то ба имрӯз таъмин мекунад. Хар як сатри осори гузашта таърихи зиндаи фарҳанг ва забони мост.

Ахли савод на танҳо осори даврони устоди шоирон Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ, балки навиштаҳои асрҳои қабл аз Рӯдакӣро низ бе мушкилоти зиёд дар мекунад. Ин яке аз махсусиятҳои забони мо мебошад.

Ҳамчунин ки аз осори аҳли Сомониён бармеояд, ин давра барои ҳифз, густариш ва рушди забон яке аз даврҳои бисёр муҳим дар таърихи мо доиста мешавад. Маҳз ҳамина даврҳои давлатдорӣ тоҷикон дар таърих яке аз даврҳои ташаккули забон, фарҳанг ва арзишҳои дигари миллӣ маҳсуб мешавад.

Набояд фаромӯш кард, ки дар пайдоиш гузариш ва рушд ташаккули забони мо дар марказҳои фарҳангии Хуросону Мовароуннаҳр забонҳои дигари маҳаллӣ низ нақши бузург доранд.

Тавре аз таърих медонем, дар давлатдорӣ Сомониён нақши

забони форсии дарӣ ё тоҷикӣ дар иттиҳоди қавмҳои соқини ин минтақа ҳеда назаррас будааст. Дар оғози даврани ташаккули хеш забони тоҷикӣ дар расмулхати арабӣ бо риояи меъёрҳои адабӣ дар чандин ҳавзаҳои забони минтақа шакл гирифтааст. Ҷолиб он аст, ки шоирону нависандагони ҳар минтақа дар шакл гирифтани хусусияти луғавии дастурин ин забони воҳид ва муштарак саҳм гузоштаанд.

Бо ҳамина далел забони тоҷикӣ тавонистааст, ки дар истифодаи луғат ва қоидаҳои дастурии махсусиятҳои ҳавзаҳои гуногуни забонҳои фарҳангии қаламрави эҳти аҷлоии моро фаро гирад. Ҳамина тарик, забони тоҷикӣ аз марказҳои идорӣ ва иқтисодии фарҳангии Хуросону Мовароуннаҳр ба минтақаҳои дигари эҳти мардумони соқини ин сарзаминҳо гузариш пайдо кардааст.

Бинобар гуфтаи Ибни Муқаффаъ ва Мақдисӣ, ҳанӯз дар нимаи дууми асри ҳаштум забони дарӣ дар минтақаи Балх гузариш пайдо карда буд, ки ин нуктаро доғишмандон бар асоси манбаъҳои арабӣ, ҷинӣ ва таҳлили номҳои ҷуғрофии таърихи таъйид намунаанд.

Аслан забони мо дар таърихи даврани аввали ташаккули гузариш хеш аз унсурҳои забонҳои порти, судӣ ва бохтарӣ бештар баҳра бардоштааст, ки инро дар осори аҳли Сомониён ва ғушҳои гуногуни забони тоҷикӣ дар ин манотиқ ба хубӣ метавон мушоҳида кард.

Бинобар натиҷагирини доғишмандон дар асрҳои нух даҳ дар давлатдорӣ қабл аз Сомониён як умумияти этникиву фарҳангӣ шакл мегирад, ки он дар аҳли Сомониён бо номи умумияти этникиву тоҷик дар Осиёи Миёна ва Хуросон шинохта мешавад.

Аз он даврон иттиҳоди халқи тоҷик ҳамчун халқияти дорои умумияти фарҳангу тамаддун ва забони муштаракӣ ташаккулифта дар ин давлатдорӣ эътироф гардидааст.

Дӯстони азиз!

Дар суҳанронӣ ба муносибати Рӯзи забони давлатӣ 5-уми октябри соли 2010 вобаста ба татбиқи сиёсати давлатӣ дар бораи рушди забон як қатор дастуру супоришҳо дода будам, ки чанде аз онҳо то ҷашни кунунӣ иҷро ва амалӣ шудаанд.

Яке аз ҷунини вазифаҳои муҳим таҳияи «Барномаи рушди забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2012-2016», таҳия ва пешниҳоди «Қоидаҳои имлои забони тоҷикӣ», таҳия ва нашри «Фарҳанги имлои забони тоҷикӣ» буд, ки он бо иқдоми Қумитаи забон ва истилоҳоти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон бо ҷалби мутахассисони забоншинос анҷом дода шуд.

Кобили зикр аст, ки «Фарҳанги имлои забони тоҷикӣ» дар даврони истиқлолият пас аз қабули «Қоидаҳои имлои забони тоҷикӣ» бори нахуст нашр мешавад.

(Идома дар саҳ. 2)

Сафари расмӣи Президенти Федератсияи Россия Владимир Путин ба Тоҷикистон

Панҷуми октябри соли 2012 барномаи боздиди расмӣи Президенти Федератсияи Россия Владимир Путин ба Тоҷикистон бо мулоқоти музокиротӣ сатҳи олии дар Қасри миллат оғоз ёфт.

Меҳмони олимпиадро Президент Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон пешвоз гирифта, барои иштироки дар маросими истиқболи расмӣ ба минбари ифтихорӣ даъват намуд.

Ба ин муносибат дар майдони назди Қасри миллат ҷузъи томоҳи Горди фаҳри Тоҷикистон ва оркестри асбобҳои мусикии нафасӣ саф орошта, хайатҳои расмӣи ду ҷониб ва корпӯси дипломатии

муқими Душанбе ҳозир буданд.

Ба ифтихори таърифи расмӣи Президент Федератсияи Россия ба Ҷумҳурии Тоҷикистон сурудиҳои миллӣи ду давлат садо дод. Маросими расмӣи истиқбол бо гузашти сарони ду давлат аз назди Горди фаҳри, арзи эҳтиром ба Парчами давлатии Тоҷикистон, салом ба афсарону сарбозон ва шиносӣ бо хайатҳои расмӣи ду ҷониб идома

ёфта, бо расми гузашти низомии ҷузъи томоҳи Горди фаҳри ба поён расид.

Масоили вобаста ба муносиботи ҳамшарикӣ стратегӣ ва ҳамкорӣи гуногунпаҳлӣи Тоҷикистону Россия нахуст дар мулоқоти ҳосаи сарони ду давлат Эмомалӣ Раҳмон ва Владимир Путин баррасӣ шуд.

Эмомалӣ Раҳмон, аз ҷумла ҷунин изҳор дошт: «Тоҷикистон ба рушди муносиботи гуногунҷанба бо Россия самимона манфиатдор аст ва барои ин пайваста қаҳд менамояд».

Владимир Путин дар навбати

худ ба фаъолияти хайатҳои кории ду ҷониб дар омода кардани санадҳои нави ҳамкорӣ баҳон баъланд дода, изҳори боварӣ намуд, ки ин сафар ба гузариши минбаъдаи робитаҳои судманди ду кишвари дӯст тақони ҷиддӣ мебахшад.

Баррасии муфассаси масоили ҳамкорӣ дар музокиротӣ расмӣ бо иштироки хайатҳои ваеи ду ҷониб идома ёфт.

Дар охири мулоқоти музокиротӣ ба имзо расидани як зумра санадҳои нави ҳамкорӣ дар назар аст.

www.president.tj

Барқияи табрикотӣ

Сеюми октябри соли 2012 Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Президенти Ҷумҳурии Федеративии Германия Йоханн Гаук барқияи табрикотӣ прел намуд, ки дар он, аз ҷумла ҷунин гуфта мешавад:

«Ҷаноби Олӣ!

Боиси хушнудист, ки Шумо ва мардуми дӯсти Германияро ба муносибати солгарди фархундаи ҷашни миллии кишваратон сидқан табрику таҳият мегӯям.

Таби соҳон охири равобит ва ҳамкорӣи ду кишвар ҳислати муназаам ва васеъ қасб кард, ки бешак ба манфиати халқҳо ва кишварҳои мост. Бо истифода аз ин фурсати фарҳаби изҳори умед менамоем, ки муносибатҳои дӯстона ва ҳамкорӣи муфиди тарафҳои дар соҳаҳои гуногун дар оянда низ ба манфиати мардумони ҳар ду кишвар рушд гузариши беш аз пеш хоҳанд ёфт. Ҷониби Тоҷикистон барои таҳкими ҳар ҷӣ бештари ин муносибатҳо, ки дар айни замон омилҳои муҳими таъмини сулҳу субот ва ҳамкорӣи созанда дар минтақа мебошанд, саъю кӯшиши заруриро ба қарч хоҳад дод.

Ба ҷаноби Президент сӯҳати қомилу муваффақият ва ба мардуми кишвари дӯсти Германия шуқуқонву саодат хоҳонам».

www.president.tj

2 октябри соли 2012 маҷаллаи бонуфузи аврупоӣ «Diplomatic World» (Олами дипломатӣ, шаҳри Брюссел, № 36) мақолае дар ҳаҷми 5 саҳифа тахти унвони «Меъморӣ сулҳ» бахшида ба фаъолияти Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон нашр кард. Мақола муҳтавои китоби, ки 28 сентябри соли ҷорӣ дар шаҳри Брюссел аз ҷониби яке аз машхуртарин ширкатҳои иттилоотӣи консалтингии Аврупо «Big Media group» ба забони англисӣ ва фаронсаӣ тахти унвони шабҳа ба ҷоп расид («The Architect of Peace», «L'Architecte de la Paix»), қутӯх шарҳ медеҳад.

Дар маҷаллаи аврупоии «Diplomatic World» мақолаи «Меъморӣ сулҳ» нашр гардид

Дар китоби маъмур, ки зери таҳрири аъзои Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон Раҳим Масов иштирок шудааст, муаллиф, профессор Абдуфаттоҳ Шарифзода ба номзоди илмҳои таърих Абдулло Ғафуров бар асоси манбаъҳои эътимоднок дар бораи фаъолияти бистолани Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон, талошҳои ғавқуллода ва нақши таърихи Сарвари давлат Эмомалӣ Раҳмон дар ҷодаи барқарорсозии сулҳу ризоияти миллӣ ва соҳтҳои давлатии кишвар, баргардонидани гузастагон ва муҳоҷиронин иҷборӣ ба Ватан, дар қабули Конституцияи (Сарқунуи) нави Тоҷикистон, таҳкими ҳокимияти ва истиқлолияти давлатӣ, дар рушди иқтисодиёт ва фарҳанг, инчунин дар баъланд бардоштани мақоми манзалаи байналмилалӣи давлати соҳибхитири тоҷик маълумот медиҳад.

Дар мақола ба забони англисӣ гуфта шудааст, ки китоби номбур-

да моро ба сӯҳати ҳақиқии таърихӣ тақдиф менамояд, ки зимин он Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар ҳаҷи ва тақвияти сулҳу субот ва гулгулшукӯфони сарзамини тоҷик саҳми хурдо мегузорад. «Diplomatic World» махсусан таъкид мекунад, ки «Эмомалӣ Раҳмон ба дӯши худ маъсулияти бузургро гирифта, тавонист манфиатҳои умумимиллӣро волотар аз мановфеи ҳусусӣ, гурӯҳӣ, маҳаллӣ ва минтақавӣ гузорал».

Дар мақола, ба ғайр аз тасвиру тавсифи «Роҳи тӯлонии расидан ба сулҳ» ва иқдомҳои муассир доир ба рушду нумуи фарогирӣи соҳаҳои муҳимтарини ҳаёти кишвар, инчунин дар бораи эътирофи байналмилалӣ ва тавасси ҳамкорӣи Тоҷикистон бо ҷомеаи ҷаҳонӣ, аз ҷумла бо сомонҳои минтақавӣ ва байналмилалӣ, шарикони аврупоӣ ва осий зикр карда мешавад, ки бевосита ба фаъолияти роҳбари он Эмомалӣ Раҳмон вобаста аст. Мақола диққати хонандагонро ба он ҷалб менамояд, ки ба шарофа-

ти сиёсати «дарҳон қушода»-и Тоҷикистон дар муносибатҳои дучониба ва бисёрҷониба бо дигар кишварҳо ва субъектҳои ҳукуқи байналмилалӣи нуфузи он дар арсаи ҷаҳонӣ сол аз сол боло меавад, ҳамзамон бинобар ақидаву мавқеи принсипии ваҳдатсозӣ, инсондӯстӣ ва сулҳпарварӣ Президент Эмомалӣ Раҳмон ҷӣ дар доҳили кишвар ва ҷи дар ҳориҷи он сазовори обрӯи нуфуз ва эҳтироми беандоза шудааст.

Боиси зикр аст, ки маҷаллаи аврупоии «Diplomatic World» бо теълоии 25 000 нусха нашр гардида, 65 000 нафар хонандаро дар қулли Иттиҳоди Аврупо фаро мегирад. Тибқи суҳбатҳои мулӣрин ин напришти муътабарӣи аврупоӣ, ҳонум Бернадетт Рейнтген, он миёни роҳбарияти олии сиёсӣи тамоми соҳтҳои Иттиҳоди Аврупо ва НАТО, дигар сомонҳои байналмилалӣ, элитани сиёсӣ ва тичоратии Аврупо паҳи мешавад.

www.president.tj

Ўзбекистон дар истифодаи об исрофкорӣ мекунад

Ўзбекистон дар масъалаи истифода аз манобеи об исрофкорӣ менамояд. Натиҷаҳои таҳлили қарорҳои оҷиле, ки дар бораи таъмили ҳавзаҳои баҳри Арал ва сол то сол баътар шудани муҳити зист дар минтақа қабул шудаанд, далели ин гуфтаҳо маҳсуб мешавад. Ин ҷо метавон се ҷанбаи қобили мулоҳиза зикр кард, ки аз онҳо эҳтимоли сисғатмалдорон ва қоршиносони минтақа оғоҳи доранд, аммо бино ба ин ё он иллат дар ин ҳусус харфе намензанд ё аз ин ҷанбаҳо сарфи назар мекунад.

Чанбаи аввал. Аз оғози солҳои 80-уми асри гузашта, яъне замоне, ки дар бораи бухрони Арал ба таври ҷиддӣ изҳори нигарони намуданд, сисғатмалдорон ва қоршиносони истилоҳи «икклизиротии пахта»-ро ба таври муттасил ба забон мегиританд.

Ҷаро? Барои он ки дар ҳақиқат ба мақсади сабақ дар бобати ба даст овардани суди бузург иқтисодӣ аз истеҳсоли пахта майдонҳои обёришаванда дар марҳилаи солҳои 1960-1990-ро баробар гузариш дода шуд (аз 4,3 млн. гектар то 8,5 млн. гектар). Дар натиҷаи ин, ҳаҷми обанборҳои мавриди зарурати обёрӣ низ ду баробар афзуд ва дар нияти қор минтақаи мо бухрони Аралро мерос гирифт. Ба минтақа зарару зиёни бузург расонида шуд, ки ҳаҷми он даҳҳо миллиард долларӣи американоӣи таъкид медиҳад ва ҳоли ҳозир низ зиёни солонани бухрони Арал ба миллиардҳо доллар баробар аст. Дар бораи сабабҳои ин бухрон, ки асосан дар натиҷаи вузъати майдонҳои пахтакорӣ

ба вучуд омадааст, китоби гузоришҳои сомонӣ муассисаҳои байналмилалӣ дар ҳаҷми садҳо ҷилд нашр шудаанд. Дар сурате ки сабабҳо маълуманд, бемории ба ном «бухрони Арал»-ро метавон ба дурустӣ таъкид дод, агар солдари бигеъм, шумо майдонҳои пахтакориро то сатҳи солҳои 60- 70-уми асри гузашта метавонед қорши бидиҳад ва Аралро барқарор намоед. Ё худ, агар ҳаҷми обанборҳоро то ба дараҷаи он солҳо поин оваред, ба ҳаҷми натиҷаҳои матлуб мерасед. Аммо, ҷунонки маълум мешавад, ин қор чандон осон нест. Баъзе аз кишварҳо ба бемории «пахтапарастӣ» гирифтӣ шудаанд ва дарди онҳоро дармон намудан қор сахл нест. Ҳукумати Ўзбекистон, барои он ки диққати аз ҳолати ҳақиқӣ ба сӯйи дигар равона созад, низоми қавии таблиғотиро эҷод кардааст ва ба ҳама қор омода аст, то ки аз сисғати қунунии пахтакорӣи худ қаламе ҳаҷми ақибнишинӣ нақулал ва баръақс, майдони кишти пахтаҳо тавсеа бахшида истодааст. Худатон қазоват қунед: солҳои, ки бухрони Арал ба авҷи худ расида буд, дар кишварҳои болооби минтақа ҳеҷ як иншооти гидротехникӣи вучуд налошт, ки битавонад ба қарағии ду дарёи ҳавзаи Арал ба поинтарин дараҷа таъсир расонад.

Низоми таблиғотӣи, ки дар кишвар эҷод шудааст, ба рағми гузориш ва ҳулосаҳои мутааллиди сомонҳои байнимилалӣи меқушад то собит намоёд, ки сабаби ҳамаи мушкилоти имрӯза иншооти гидротехникӣи кишварҳои воқеъ

дар болооби ин дарёҳост. Муассисаҳои минтақавӣ, ки дар ин бобат таъсис дода шудаанд, самаре набахшиданд. Инак, 18 сол аст, ки муассисоте бо номҳои МФСА, МКВК ва ғайра фаъолият мекунанд, аммо дар тӯли ин солҳо вазияти экологӣи бехтар нашуд, балки баръақс, сол то сол баътар шуд ва Ўзбекистон дар минтақа бо зиёновари сиёсӣ ва экологӣи машғул аст. Зимнан, Ўзбекистон ин қорро ҳадафмандона ва бо мақсади ба даст овардани суди лаҳзаина аз истеҳсоли пахта анҷом медиҳад ва дар ин роҳ на фақат аз мушкилоти экологӣи Осиёи Марказӣи ҷаҳм меёшад, балки аз вазияти иқтисониву сиёсӣи халқҳои минтақаи сарфи назар менамояд ва дар зими сулҳон хусни ҳамқарорӣ, дӯстӣ ва ҳамқориро риоят намекунад.

Ҳангоме ки кишварҳои минтақа дар ҳамқорӣ бо сомонҳои байналмилалӣи ҳостори таъсиси муассисаҳои минтақавӣи шуданд, ба ҳама ба таври дақиқу равшан сабабу оқибатҳои бухрони Арал тавзеҳ дода шуд. Агар мо барои мисол маводи мулоқоту конференсияҳои солҳои 1986-1996-ро ғарақ бизанем, мебинем, ки тафсиру шарҳи сабабу оқибатҳои бухрони экологӣи минтақа аз он шарҳу эзоҳе, ки имрӯз Тошқанд қаламдош мекунад, тафовут дорад. Аз тарафи Ўзбекистон дар ин марҳила қорзи зиёде анҷом ёфтаву низоми таблиғотӣи эҷод шудааст, ки ба он на фақат сомонҳои ҳукуматӣи ва ғайриҳукуматӣи Ўзбекистон, балки соҳтҳои моли ба ин кишвар дар МКВК (Маркази тақдиқоти илмӣ, БВО «Омударё», БВО «Сирдарё»)

низ шомиланд. Мақсади ин ҳама бо тамоми воситаю васила ба гумроҳӣ андохтан ва аз сабабҳои воқеии бухрони Арал дур сохтани афқори омма ва ташаккули додани таълиқи идеологӣи, идеологияе, ки ҷунин фазои мекунад: тамоми баъхатиҳои мушкилоти минтақа аз иншооти гидро-техникӣи кишварҳои болооб сар мезанад ва агар соҳтҳои онҳо қаръ гардад, қулли мушкилоти минтақа халли худро меёбад.

Зимнан, ин идеология гунаҳгори асосиро ба сифати қурбонӣ муаррифӣ мекунад. Маълуми ҳамагон аст, ки маҳз майдонҳои гузастудаи обёришавандаи кишварҳои поёноб (зиёда аз 60 фонзи онҳо дар худуди Ўзбекистон воқеанд) сабаби асосии бухрони Арал ба шумор мераванд. Ҷомеаи ҷаҳонӣ (Бонки Умумиҷаҳонӣ, СММ, Бонки рушди Осиё, Иттиҳоди Аврупо, ЮСАИД ва ғайра) бист сол қабл аз ин ҳаҷми сабабҳоқорӣи муайян намуда, бухрони Аралро шарҳ дода буданд. Имрӯз ҷӣ руҳ медиҳад? Ҳамаи мо суҳанронҳои Президенти Ўзбекистон Ислам Қаримовро дар бораи таъсири манфии иншооти гидро-техникӣи кишварҳои болооби Сирӯ Ому нисбат ба минтақа мешунавем. Ақсари мардум ба Сарвари давлати Ўзбекистон бовар мекунад ва фаромӯш менамояд, ки муассисаҳои байналмилалӣи борҳо таҳқиқ намунаанд ва чандин дафъа исбот қардаанд, ки маҳз заминҳои обёришаванда, аз ҷумла майдонҳои зери кишти пахта дар кишварҳои поёноб сабаби асосии бухрони Арал ба шумор мераванд.

(Идома дар саҳ. 2)

Ўзбекистон дар истифодаи об исрофкорӣ мекунад

(Идома аз сах. 1)

Ўзбекистон дар раванди таби­ли­ги худ чандин тадбирҳои ба ис­ти­лоҳ «байналмилалӣ»-ро созмон ме­ди­хад, дар ин роҳ маблағи зиё­до­ро сарф мекунад. Ин миллионҳо доллар дар қисб, бо он ки Ўзбеки­стон аз ин табиғиёт суд мебарад, ҳечанд, зеро Тошканд вақтро ка­шол ме­ди­хад. Ҳеҷ кас Ўзбекистонро ба таври чиддӣ ӯдават намеку­над, ки Тошканд ба ин аъмоли ғай­ри­ахлоқии худ хотима бахшад ва масо­хати майдони пахтаро коҳиш ди­хад ва ниҳоят, бо кори барка­рор­созии низоми қобили қабули исти­фо­даи оби мавриди зарурати кишт ва исти­фо­даи сар­фачӯ­ёнаи об машғул ша­вад. Аммо барои Ўзбекистон кашол додани вақт су­да­бах­тир аст ва ме­хо­ҳад, ки мисли пеш­тар дар исте­ҳо­ли пах­та ҷо­ру­мин киш­вари ҷа­ҳон бо­шад. Ҳа­ма­со­ла аз ҳисоби со­ди­ро­ти пах­та 25 фои­зи даромади буҷети худ­ро таъ­мин на­мо­яд. Ал­бат­та, ин ҳа­ма бо исти­фо­даи бухрони Арал, ба ивази аз даст додани ҳаё­ти да­х­ло ҳазор инсон ва бад шудани ва­з­и­и са­ло­ма­ти ва ва­зи­и иҷ­ти­мо­ии милли­он­ҳо на­фар аз аҳо­лии мин­та­қа рӯйи кор ме­ояд. Агар Ўз­бе­ки­стон барои фу­ру­д ома­дан аз зи­наи ҷа­ҳор­муд дар исте­ҳо­ли пах­та ба зи­наи 15 ё 20 ро­зӣ ме­шуд, то им­рӯз дар мас­о­лаи эко­ло­ги­и мин­та­қа ҷа­и си­ло­си ди­тар­ғу­но­ҳои му­сба­т ба амал ме­омад. Зим­нан, агар ин киш­вар бо та­д­бир­ҳои бар­ка­рор­созии низоми об­ё­рӣ, ка­нал­ҳо ва обан­бо­р­ҳо ба та­ви­ри чид­дӣ ма­ш­ғул ме­шуд ва сар­фи об­ро аз 50 фои­з то ба 5-10 фои­з по­ин ме­овард, он гоҳ ба из­зо­ро­ти Пре­зи­дент­и Ўзбекистон Ислом Қари­мов дар ма­в­ри­ди га­мо­ри­и вай нис­ба­т ба эко­ло­ги­и мин­та­қа ва руш­ди ус­ту­вори киш­вар дар оянда бовар кардан му­м­кин ме­буд.

Ҷа­на­б дувум. Ме­хос тем, ки дар ма­в­ри­ди са­ма­ра­бах­шӣ ва сиё­са­ти исти­фо­даи об чанд су­хан гуём. Ин чо су­ло­е ба миён ме­ояд: об дар мин­та­қа, аз ҷум­ла дар Ўзбекистон, аз об исти­фо­даи ду­руст ме­ку­на­д? Им­рӯз ва­зи­фани ҷо­ма­и ҷа­ҳонӣ аз таъ­мин­и ам­ни­я­ти озу­қа­во­рии киш­вар­ҳо и­бо­рат аст, на аз ам­ни­я­ти пун­ба­ва­ аф­сусу ва ғай­ра. Агар­чи пун­ба­ва­ аф­сусу ҳам барои инсон за­ру­ранд, ам­мо он­ҳо му­им­сон аз озу­қа­во­рии ни­з­и ав­вал­ии не­станд. Ҷа­ро Ўзбекистон бо сар­фи па­зар аз бух­рони Арал ва ди­тар му­ш­ки­ло­ти мин­та­қа, ҷам­ҷу­мин му­ш­ки­ло­ти иҷ­ти­мо­иву иқ­ти­со­д­ии худ аз сиё­са­ти пах­тар­чи ки­ш­вар ка­да­ме ба ақиб на­ме­гар­дад ва нис­ба­т ба киш­вар­ҳои ди­тар ва му­ҳи­ти зис­ти мин­та­қа сиё­са­ти ғай­ри­до­ли­да, бе­рун аз ус­у­ли Ҳа­мо­я­до­сти ва ғай­ри­ин­те­гра­т­си­о­ни­ро пеш ме­ба­рад? Ҳеҷ кас, на со­з­мон­ҳои бай­нал­ми­ла­лӣ, на до­но­ро­ҳо, на ҳу­ку­ма­т­ҳои киш­вар­ҳои мин­та­қа ба та­ви­ри ош­ко­ро ҳа­қи­қат­ро на­ме­гӯ­янд, ки ин гуна сиё­са­ти Ўз­бе­

кистон бар зарари тамоми минтақа ва халқҳои сокинони он аст.

Дар зер бо истинод ба гузори­шу до­ло­или сар­ҷа­ма­ҳои бай­нал­ми­ла­лӣ (ҶАО, Бонки Умуми­ҷа­ҳонӣ, ЮНЕСКО, МКВК ва ғай­ра) ме­хос­там ба мас­о­лаи исти­фо­даи ис­ро­ф­ко­ро­наи оби ма­в­ри­ди зару­ра­ти кишт дар Ўзбекистон (нис­ба­т ба киш­вар­ҳои ди­гари ҷа­ҳон) та­вак­ку­ф на­мо­ям.

Ўзбекистон ва 54 кишвари ҷаҳон

Барои муқоисаи ва­зи­и исти­фо­даи об аз рӯй­ха­ти киш­вар­ҳои до­рои за­мин­ҳои об аз со­мо­наи БУ (Бонки Умуми­ҷа­ҳонӣ), ҶАО (Созмони ма­во­ди ғизоӣ ва ки­шо­вар­зии СММ) ва ман­баъ­ҳои ди­гар –54 киш­вар (Малай­зия, Ҳа­ба­шистон, И­е­ри­я, Ҳа­б­м­бо­ча, Ма­ли, Со­ма­ли, Ни­ге­ри­я, Тан­за­ния, Лаос, Зим­ба­бве, За­м­бия, Се­не­гал, Мо­за­м­бик, Ти­мор – Ле­шта, Лубон, Ке­ния, Му­ғу­ли­стон, Амо­ра­ти Мут­та­ҳи­даи Араб, Ур­дун, Ни­ге­ри­я, Кот –де Вуар, Ум­мон, Ма­ла­ви, Сва­зи­ленд, Ма­ври­та­ния, Бу­тон, Га­на, Се­ра – Леон, Чад, Ка­ме­рун, Гви­нея – Би­сао, Бу­рки­на Фасо, Ма­ври­кий, Э­ри­трея, Бу­ру­нди, Қа­тар, Ку­вейт, Бе­нин, Чум­ху­рии Де­мо­к­рат­ии Қон­го, Сао Том ва Прин­сип, Уган­да, Ру­ан­да, На­ми­бия, То­го, Ға­б­бон, Ба­х­райн, Ли­бе­рия, Лес­ото, Кейп – Верб, Гам­бия, Чум­ху­рии Аф­ри­ко Мар­казӣ, Чи­бу­ти, Бру­ней, Бо­тс­ва­на) ин­ти­ҳоқ шуда­анд, ки ҷам­ъан на­зар ба ҳа­ҷи худ­и Ўз­бе­ки­стон кам­тар за­мин­и обӣ до­ранд. Агар Ўзбекистон қариб 4,5 миллион гектар за­мин­и обӣ на­зо­та бо­шад (му­во­фи­қи маъ­лу­моти ра­с­мӣ ин ра­кам қай­ҳо боз аз 5 миллион гектар гу­за­шта­аст), пас ин 54 киш­вари ҷа­ҳон дар маъ­ҷ­мӯ 4,1 миллион гектар за­мин­и обӣ до­ранд. Ин киш­вар­ҳо дар мин­та­қаҳои Осиё ва Аф­ри­ко во­қеъ буда, ша­ро­ити иқ­ли­ми он ҷой­ҳо барои зиро­ат­ко­рии обӣ на­зар ба Ўзбекистон кам­тар му­со­ид аст. Дар ба­ро­ба­ри ин, агар аҳо­лии Ўзбекистон қариб 28 миллион на­фар­ро та­ш­кил ме­до­да бо­шад, дар худ­уди ин 54 киш­вари ҷа­ҳон ба та­ви­ри умум қариб 800 миллион на­фар зин­да­гӣ до­ранд. Ин, на­зар ба аҳо­лии Ўзбекистон, тақ­ри­бан 28 ба­ро­бар зиёд аст. Му­во­фи­қи маъ­лу­моти Бон­ки Умуми­ҷа­ҳонӣ, агар соли 2008, агар 88 фои­зи аҳо­лии до­ло­сти Ўзбекистон ба ман­баъ­ҳои бе­хатар­шуда таъ­мин­и об даст­расӣ до­шта бо­шад, аҳо­лии до­ло­сти ин киш­вар­ҳо ба та­ви­ри умум қариб 60 фои­з даст­расӣ до­шта­нд, ки на­зар ба Ўзбекистон 25 фои­з кам­тар аст. Агар ҳис­оби миёна­ро би­дун на­зар­до­шти ҷу­нин киш­вар­ҳо, аз қа­би­ли Малай­зия, Исроил, Лубон, Амо­ра­ти

Муттаҳидаи Араб, Ма­ври­кий, Қа­тар ва Ку­вейт, ки дар он­ҳо бо об таъ­мин бу­дани аҳо­лии де­хот 99 - 100 фои­ро та­ш­кил ме­ди­хад, ба на­зар ги­рем, пас­ба­рои киш­вар­ҳои бо­ки­мон­да ра­қа­ми миё­наи бо об таъ­мин бу­дани аҳо­лии де­хот 58 фои­ро та­ш­кил ме­ди­хад, ки ин нис­ба­т ба Ўзбекистон 30 фои­з кам­тар аст. Хат­то ба­рои То­ҷи­ки­стон, киш­варе, ки оби ға­ро­вон до­ранд, бо об таъ­мин бу­дани аҳо­лии де­хот 61 фои­ро та­ш­кил ме­ди­хад, ки ин на­зар ба Ўзбеки­стон 27 фои­з кам­тар ме­бо­шад. Дар ма­в­ри­ди ҷудо кар­дани об барои эх­ти­ёҷоти ки­шо­вар­ӣ бо­яд зикр на­муд, ки он барои 54 киш­вар 55,8 кило­ме­три му­ка­аб об­ро та­ш­кил ме­ди­хад, ки на­зар ба Ўзбеки­стон ҳе­ле кам аст.

Бо муқоисаи ин ра­қа­м­ҳо ме­та­вон ҳу­ло­са ба­ро­вард, ки ҳа­маи да­ле­л­ҳо ҷо­н­б­и Ўзбекистон дар ма­в­ри­ди бад шудани ва­з­и­и бо об таъ­мин бу­дани аҳо­ли ва ки­шо­вар­зии Ўзбекистон яғ­рон асос на­до­ранд. Ҳам­ҷу­нин из­зо­ро­ти ша­х­сон рас­ми­и Ўзбекистон дар бо­ран исти­фо­даи оқ­и­лона, Ҳам­ги­ро­ёна ва са­ма­ра­но­ки за­хи­ра­ҳои об ҳа­қи­қат на­до­ранд. Дар ба­х­ши ки­шо­вар­зии 55 киш­вар дар бо­ло зикр­шуда на­фа­ро­не ма­ш­ғу­ли ко­ранд, ки на­зар ба Ўзбеки­стон яқ­ин­д маротиба зиёд­анд ва та­би­бат, ки ҳис­о­лно­ки ки­шо­вар­ӣ ва са­ма­ра­но­кии исти­фо­даи об нис­ба­т ба Ўзбеки­стон ҳа­мин ка­дар бе­хтар аст. Сол­ҳои 2005 ва 2006 дар ин киш­вар­ҳо ҳа­т­то му­та­но­си­бан 3,955 ва 3,916 ҳазор тон­на на­хи пах­та исте­ҳо­л шуда­аст, ки на­зар ба Ўзбеки­стон (дар соли 2005 – 3,728 ҳазор, дар соли 2006 – 3,600 ҳазор тон­на) зиёд аст.

Ўзбекистон ва Исроил

Исроил бо 6,5 миллион аҳо­ли­а­ш 194 ҳазор гектар за­мин­и обӣ до­ранд ва барои об­ё­рии ин за­мин­ҳо ҳа­ма­гӣ 1 кило­ме­три му­ка­аб об исти­фо­да ме­ша­вад. Дар ба­ро­ба­ри ин, Исроил он ка­дар ма­х­су­ло­ти ки­шо­вар­ӣ исте­ҳо­л ме­на­мо­яд, ки ба киш­вар им­ко­н ме­ди­хад на фа­қат худ­ро пу­р­ра таъ­мин на­мо­яд, бал­ки ба маб­ла­ғи 1,7 мил­ли­ард дол­ла­ри ИМА ба Ав­ру­по ва ИМА ма­х­су­ло­ти ки­шо­вар­ӣ со­дир ку­над. Барои му­қо­иса дар Ўзбеки­стон барои хар сари аҳо­лӣ беш аз 0,20 гек­тар, дар Исроил 0,03 гек­тар за­мин рост ме­ояд, ки на­зар ба Ўзбеки­стон ҳе­ҷ маротиба кам аст. Дар ма­в­ри­ди оби барои хар гек­тар за­мин ва барои хар сари аҳо­лӣ исти­фо­да­шуда бо­яд зикр на­муд, ки дар ин чо ман­за­ари ҷо­ни­бе ба на­зар ме­расад. Ма­са­

лан, дар Исроил барои хар гек­тар ба ҳис­оби миё­на то 4000 ме­три му­ка­аб об­ро кишт­зор­ҳои до­рои си­сте­маи об­ё­рии кат­рай аз 1200 то 2500 му­ка­аб), ам­мо дар Ўзбеки­стон беш аз 13000 ме­три му­ка­аб ва дар шoli­зор зиё­да аз 20000 ме­три му­ка­аб об ҷудо кар­да ме­ша­вад. Дар Исроил барои хар сари аҳо­лӣ со­ле ба ҳис­оби миё­на 169, 2 ме­три му­ка­аб оби ма­в­ри­ди зару­рати кишт­зор исти­фо­да ме­ша­вад, ин ни­шон­ди­ҳа­нда барои Ўзбеки­стон 2410 ме­три му­ка­аб­ро (би­дун на­зар­до­шти оби исти­фо­да­ша­ван­даи ман­баъ­ҳои зе­ри­за­минӣ) та­ш­кил ме­ди­хад, ки на­зар ба Исроил 14 ба­ро­бар зиёд аст. Во­қе­ан, ма­су­ло­но­ки об­ё­рӣ, ки дар Исроил на­зар ба Ўзбеки­стон чандин маротиба бa­лaнд аст, қисб на­до­ранд. Та­ви­ри ми­сол, ҳосил­но­кии худ­и ҳа­мон пах­та дар Ўзбеки­стон 2,2 тон­на/гек­тар, ам­мо дар Исроил 5,8 тон­на/гек­тар та­ш­кил ме­ди­хад, ки на­зар ба Ўзбеки­стон 2,5 ба­ро­бар зиёд аст.

Ўзбекистон ва Чин

Ҳан­го­ми му­қо­исаи исти­фо­даи об дар Ўзбеки­стон ва Чин ра­қа­м­ҳои ҷо­ни­бро ба даст ме­орем. Чин бо аҳо­лии 1 млрд. 345 млн. на­фар (21 фои­зи аҳо­лии ҷа­ҳон, маъ­лу­моти соли 2008) қариб 60 миллион гектар за­мин­и обӣ до­ранд ва барои об­ё­рии он со­ле 358 кило­ме­три му­ка­аб об ҷудо кар­да ме­ша­вад. Дар Чин барои хар сари аҳо­лӣ 0,04 гек­тар за­мин­и обӣ исти­фо­да ме­ша­вад, ки на­зар ба Ўзбеки­стон панҷ маротиба кам аст. Дар ма­в­ри­ди та­қ­си­ми оби барои кишт исти­фо­да­ша­ван­да, барои хар сари аҳо­лӣ, бо­яд зикр на­муд, ки дар Чин он со­ле 266 ме­три му­ка­аб­ро та­ш­кил ме­ди­хад, ки на­зар ба Ўзбеки­стон нуҳ ба­ро­бар кам аст. Дар ба­ро­ба­ри ин, бо­яд зикр на­муд, ки шаш фои­зи за­хи­ран оби нӯ­шо­кии ҷа­ҳон ва нуҳ фои­зи кишт­зо­ри ҷа­ҳон дар Чин во­қе­анд. Об­ё­рӣ барои таъ­мин­и ам­ни­я­ти ма­во­ди ғизо­и Чин ма­ко­ми му­ҳи­м­тарин­ро қасб ме­на­мо­яд. За­мин­и обӣ та­но­усу­бан бо аф­зо­и­ши аҳо­лӣ ва­сеъ ме­гар­дад. 75 фои­зи га­лла ва 90 фои­зи ҳосили пахта, мewa, са­ба­зот дар за­мин­ҳои обӣ пар­вар­иш ме­ша­вад. Бо вуҷуди хар сол ду­ҷо­ри хуш­ҳо­лӣ гар­ди­даи 15 миллион гек­тар киш­тор, за­мин­ҳои ма­в­ҷу­да ба Чин им­кон ме­ди­хад, ки худ­ро бо ма­х­су­ло­ти ки­шо­вар­ӣ пу­р­ра таъ­мин на­муд, я­к қис­ми ма­х­су­ло­тро со­дир ку­над. Са­ма­ра­бах­шии си­сте­ма­ҳо ва ҳосил­но­кии за­мин­ҳои обӣ дар Чин дар маъ­ҷ­мӯ бa­со бa­лaнд буда, ал­бат­та, аз Ўз­бе­

кистон би­сёр фарқ до­ранд. Ма­са­лан, Чин дар ша­ро­ити ба Ўзбеки­стон мо­на­д­и иқ­лимӣ, дар да­враи аз соли 2000 то соли 2004, аз хар гек­тар ба ҳис­оби миё­на 3,3 тон­на пах­та ба даст овард, ки ин ра­кам дар Ўзбеки­стон 2,2 тон­на та­ш­кил дол. Дар ба­ро­ба­ри ин, киш­вари до­рои аҳо­лии зи­ҷи ҷа­ҳон - Чин 1260 ҳазор гек­тар пахта­зор до­ранд, ки нис­ба­т ба Ўзбеки­стон қариб 300 ҳазор гек­тар кам­тар аст. Дар Чин аз 67 то 72 фои­зи қис­ми аз ни­го­ҳи иқ­ти­со­дӣ ғаё­лои аҳо­лӣ дар ба­х­ши ки­шо­вар­ӣ ма­ш­ғу­ли кор аст.

Ўзбекистон ва Ҳиндустон

Дую­мин қалон­тарин киш­вар­и ҷа­ҳон аз ни­го­ҳи шумо­ран аҳо­ли - Ҳин­ду­стон дар ҳа­ҷ­ми 1260,5 кило­ме­три му­ка­аб за­хи­ра­ҳои у­му­мин оби нӯ­шо­кӣ до­ранд, ки на­зар ба Осиёи Мар­казӣ даҳ маротиба зиёд аст. 89 фои­зи аҳо­лии Ҳин­ду­варӣ ба ман­баъ­ҳои бе­хтар гар­до­ни­да­шудаи об даст­расӣ до­ранд. За­мин­ҳои ба­х­ши ки­шо­вар­зии Ҳин­ду­стон 180 миллион гек­тар, аз ҷум­ла 50 миллион гек­тари он­ҳоро за­мин­ҳои обӣ та­ш­кил ме­ди­хад. Ма­со­ха­ти за­мин­ҳои обӣ барои хар сари аҳо­лӣ 0,04 гек­тар та­ш­кил ме­ди­хад, ки на­зар ба Ўзбеки­стон панҷ ба­ро­бар кам­тар аст. Барои об­ё­рии ки­шо­вар­ӣ қариб 500 кило­ме­три му­ка­аб об исти­фо­да ме­ша­вад. Дар Ҳин­ду­стон барои хар сари аҳо­лӣ со­ле, ба ҳис­оби миё­на, 435 ме­три му­ка­аб об ма­в­ри­ди исти­фо­да қарор ме­гир­ад, ки ин ҳам нис­ба­т ба Ўзбеки­стон панҷ ба­ро­бар кам­тар аст. Дар ба­ро­ба­ри ин, та­вре ки маъ­лу­м аст, Ҳин­ду­стон аз сол­ҳои 90 – уми қарни гу­за­шта то ин дам худ­ро бо ма­х­су­ло­ти ки­шо­вар­ӣ пу­р­ра таъ­мин на­муд, я­к аз пеш­а­фони ҷа­ҳон аз рӯйи со­ди­ро­ти ма­х­су­ло­ти ки­шо­варӣ (шолӣ - ба ма­б­ла­ғи 1350 мил­ли­ард дол­ла­ри ИМА, на­хи пах­та ва ма­су­но­ти он – 9,7 мил­ли­ард дол­лар, ра­ван­ги рас­та­ян - 1,03 мил­ли­ард дол­лар, ме­ваи то­за – 257 мил­ли­он дол­лар, са­ба­зот – 291 мил­ли­он дол­лар ва ғай­ра) ма­х­су­б ме­ба­вад.

Ўзбекистон, киш­вар­ҳои Ам­ри­кои Лотинӣ ва ҷа­ва­зи ба­х­ри Қариб

35 киш­вари мин­та­қаи ма­з­кур бо 573 миллион аҳо­лӣ 18,4 миллион гек­тар за­мин­и обӣ до­ранд, яъ­не дар ин киш­вар­ҳо барои хар сари аҳо­лӣ 0, 03 гек­тар за­мин­и обӣ исти­фо­да ме­ша­вад, ки нис­ба­т ба Ўзбеки­стон панҷ маротиба

кам­тар аст. Во­қе­ан, иқ­ли­ми ин мин­та­қа ба иқ­ли­ми Осиёи Мар­казӣ та­мо­ман ша­бо­хат на­до­ранд ва аз мин­та­қаҳои биё­бони хушк то мин­та­қаҳои ру­тубат­до­ри тропи­кӣ та­ғи­ир ме­ба­вад. Бо вуҷуди ин, ба­х­ши ки­шо­вар­ӣ дар таъ­мин­и ам­ни­я­ти ма­во­ди ғизо­ии ин киш­вар­ҳо ма­ко­ми қалон до­ранд. Мин­та­қа аз за­хи­ра­ҳои та­ҷ­ди­ди­ша­ван­даи об­ғанӣ буда, ин за­хи­ра­ҳо 13570 кило­ме­три му­ка­аб­ро та­ш­кил ме­ди­хад­анд. Барои эх­ти­ё­ҷоти ҳа­маи 35 киш­вар 265 кило­ме­три му­ка­аб, аз ҷум­ла 187 кило­ме­три му­ка­аб­и он барои ни­з­и ки­шо­вар­ӣ, ҷудо кар­да ме­ша­вад. Барои хар сари аҳо­лии ин киш­вар­ҳо со­ле ба ҳис­оби миё­на 326 ме­три му­ка­аб оби ма­в­ри­ди зару­рати кишт­зор исти­фо­да ме­ша­вад. Бра­зи­лия аз рӯйи ни­шон­ди­ҳа­но иқ­ти­со­дӣ дар байни киш­вар­ҳои ин мин­та­қа мам­ла­ка­ти бе­ш­тар та­ра­қ­қи­кар­да ба шумор ме­ра­вад ва аз ни­го­ҳи теъ­ло­ди аҳо­лӣ ҳам ҷойи ав­вал­ро иш­ғол ме­на­мо­яд. Аҳо­лии он 190 миллион на­фар­ро та­ш­кил ме­ди­хад. За­мин­и оби­ни Бра­зи­лия ба­ро­ба­ри қариб се мил­ли­он гек­тар аст. За­мин­и обӣ барои хар сари аҳо­лӣ 0, 016 гек­тар­ро та­ш­кил ме­ди­хад, ки на­зар ба Ўзбеки­стон 12 маротиба кам аст. Дар Бра­зи­лия барои хар сари аҳо­лӣ со­ле, ба ҳис­оби миё­на 189 ме­три му­ка­аб оби ма­в­ри­ди зару­рати кишт исти­фо­да ме­ша­вад, ки нис­ба­т ба Ўзбеки­стон 12 ба­ро­бар кам ме­бо­шад.

Ўзбекистон ва ҷа­ва­зи дар­ёи Нил

Ҳа­ва­зи дар­ёи Ни­л Аф­ри­ко ме­та­ва­нод ми­со­ли ди­гаре барои му­қо­исаи исти­фо­даи об гар­дад. Ҷо­ни­б аст, ки нис­ба­т ба ҷа­ва­зи ба­х­ри Арал, ки дар он ре­зи­ши со­ло­наи оби дар­ё­ҳо қариб 116 кило­ме­три му­ка­аб ва аҳо­лии панҷ киш­вари мин­та­қа қариб 60 мил­ли­он на­фар­ро та­ш­кил ме­ди­хад, ам­мо ре­зи­ши со­ло­наи дар­ё­ҳо ба Нил ба­ро­ба­ри 96 кило­ме­три му­ка­аб об ва аҳо­лии 11 киш­вари ҷа­ва­зи ин дар­ё 224 миллион на­фар­ро та­ш­кил ме­ди­хад, ки на­зар ба Осиёи Мар­казӣ қариб 3,5 ба­ро­бар зиёд аст. Фа­қат дар ҳа­ҷи худ­и Ми­ср зин­да­гии 78 мил­ли­он аҳо­лии он қи­ман ва­бо­ста ба оби дар­ёи Нил аст. Ва­ле, дар ба­ро­ба­ри ин, сар­фи на­зар аз ша­ро­ити гар­мои са­х­ти иқ­ли­ми Аф­ри­ко, дар 11 киш­вари ҷа­ва­зи дар­ёи Нил қариб 78 кило­ме­три му­ка­аб об исти­фо­да ме­ша­вад, ки ин на­зар ба киш­вар­ҳои Осиёи Мар­казӣ беш аз 30 кило­ме­три му­ка­аб кам­тар аст.

Сар­фи на­зар аз ша­ро­ити ни­ҳоят гар­ми иқ­лимӣ ва аҳо­лии зиёд, Ми­ср ҳа­ма­со­ла 3,4 миллион гек­

- Тазодҳои зиндагӣ

ХУДИҶОИ БЕГОНА

Ба идораи рӯзнама сокини шаҳри Исфара Мухаммадсимоил Иброҳимов асосии зиёде дар даст мурочиат на­муд. Шикоят кард, ки бародариш мударри дар муҳити­рои меҳнатӣ будани ӯ худсарона роҳи даромади хонаашро пассаруф на­муда, ба хонаи худаш Ҳамроҳ на­муда­аст.

Ин бонси муноқишаи бародарон, ки дар оилаву дар ҷа­в­ли ба во­я расидаву соҳиби оила шуда­анд, гар­дид. Қар ба ҷо­е расид, ки дар суд парвандаи судӣ онд ба бар­та­раф на­мудани ма­са­лаи мо­на­е­зи исти­фо­да­бар­и роҳи даромад ба ма­н­зи­ли исти­қо­ма­тӣ бар­расӣ ша­вад. Бо ҳа­ло­номаи суд даъвои Мухаммадсимоил Иброҳимов қон­е гардониди ма­д, ам­мо то ҳол ба ҳа­ҷи бародарон и­до­ма ме­ба­вад, зеро бародари қалонӣ мақ­са­ди кушодани роҳро на­до­ранд.

Ин мас­лаи ягона нест. Шиносоӣ бо та­ҷ­ри­баи судии бар­расии пар­ван­да­ҳо­е, ки даъвогарону ҷа­во­ба­гарон бародарон, хоҳарон, писару падар, дуктари мудар ӯ ҳе­ҷу та­ба­ри­и на­з­дик ме­бо­ш­анд, со­би­ти со­х­ти, ки шу­ро­ри ҷу­рин парвандаҳо дар суд­ҳо аф­зу­да­аст.

Ин ҳолатро дар суҳбат бо мо раиси кол­ле­гии судӣ онд ба пар­ван­да­ҳои оила­и Судӣ Оли­и Ҷум­ҳу­рии Тоҷи­ки­стон Тоҳир Қоди­ров нис­ та­со­диқ на­муд.

тар за­ми­но­ро об­ё­рӣ ме­ку­над ва 97 фои­зи аҳо­ли­аш ба оби то­заи нӯ­шо­кӣ даст­расӣ до­ранд. Ми­ср аз хо­ри­ҷа, аз ма­во­ди ҳу­ро­қа асо­сан ша­кар, ра­ванг ва до­на­ғи­ҳо­ро во­ри­д ме­ку­над. Ди­гар на­муд­ҳои ма­во­ди ҳу­ро­қа­ро ба аҳо­лӣ худ­и дав­лат таъ­мин ме­ку­над ва ин аҳо­лӣ аз аҳо­лии Ўзбеки­стон се ба­ро­бар зиёд­тар буда, и­ло­ва бар ин 53 ҳазор тон­на пах­та, 444 ҳазор тон­на би­рин­ҷ, 176 ҳазор тон­на кар­то­ш­қа, 37 ҳазор тон­на ме­ва­ҳои тропи­кӣ ва ди­гар ма­во­ди ки­шо­вар­зиро со­дир ме­ку­над. Бо­яд зикр на­муд, ки ММД дар Ми­ср ба 217 мил­ли­ард дол­ла­ри ИМА ба­ро­бар аст, ки аз ин 16,8 фои­з ё 36,5 мил­ли­ард дол­ла­ри ИМА ба исте­ҳо­ли ма­во­ди ки­шо­вар­ӣ рост ме­ояд. Ҳисаи дар ММД бу­дан исте­ҳо­ли ма­во­ди хо­ҷа­гии хал­қи Ми­ср ба­ро­бар ба ҳисаи у­му­мин ММД Ўзбеки­стон аст. Ҳа­мин гу­на, Ми­ср, ки 1 мил­ли­он гек­тар кам­тар аз Ўзбеки­стон за­мин­и қорам до­ранд ва он ҳам дар ша­ро­ити мин­та­қаи ши­мо­лии Аф­ри­ко, ҳа­ма­гӣ 28 км қу­бӣ об исти­фо­да ме­ба­рад (ду маротиба кам­тар аз Ўзбеки­стон). Ва аз ҷи­ҳати иқ­ти­со­дӣ ба­ро­ба­ри ММД Ўзбеки­стон ма­х­су­ло­ти ки­шо­вар­ӣ исте­ҳо­л ме­на­мо­яд. Чун Ми­ср дар по­я­но­би рӯ­ди Нил ҷой­гир аст, бе­ш­тари об­ро барои об­ё­рии за­мин­ҳои қорам­аш исти­фо­да ме­ку­над. Бе му­қо­са­ку­нии дах­ла­в­ати ди­гари ҳа­ва­зи рӯ­ди Нил та­н­ҳо дар ми­со­ли Ми­ср ме­та­вон бо­ва­рӣ пай­до кард, ки исти­фо­даи об дар Ўзбеки­стон ба та­мо­ми ҳа­ва­зи рӯ­ди Нил му­қо­иса­на­ша­ва­нда аст. Ўзбеки­стон об­ро ни­ҳоят бе­ма­су­ли­я­тона исти­фо­да ме­ба­рад. Дар ду­ло­ дав­ла­те нест, ки ин ка­дар об­ро ба хар сари аҳо­лӣ исти­фо­да бурда, то ин ан­до­за бе­ма­су­ли­я­тона ба ва­з­и му­ҳи­ти зис­ти мин­та­қа му­но­си­ба­т ку­над.

Ҷа­на­б се­юм. Ди­гар ма­са­ла­е, ки бар­хе аз киш­вар­ҳои мин­та­қа ме­ба­рад­дор­д, ин зару­рати гу­за­ро­ни­дани та­ш­хи­си обан­бо­р­ҳои ма­в­ҷу­да ва су­ғи­ф дар дав­лат­ҳои по­я­ноб аст, ки ба он­ҳо ҳа­ма­со­ла да­х­ло км қу­бӣ об аз рӯ­д­ҳо­на­ҳо ҷой ме­ша­вад. Бо руш­ди сох­т­мо­ни ни­шо­оти хо­ҷа­гии об­ё­рӣ дар Осиёи Мар­казӣ обан­бо­р­ҳои об­ё­ри­ку­на­дан за­мин­ҳои қорам зиёд шуда­нд, ки маъ­ҷ­мӯ зиё­ди оби қу­л­ҳои су­ро­ти ҷамъ кар­да­анд. Аз рӯйи су­ра­т­ҳои қай­ҳо­ний та­н­ҳо дар сол­ҳои 70-80-уми ас­ри гу­за­шта зиё­да аз 300 ҳазор гек­тар за­мин­ҳои ҷа­ро­ғо­ғи Осиёи Мар­казӣ ва дар соли 2005 та­н­ҳо дар Ўзбеки­стон то 800 ҳазор гек­тар­ро оби қу­л­ҳои су­ғи­ф ва пар­то­во­ҳо пӯ­ш­о­ни­да­анд. Бу­зу­рт­тарин за­хи­ра­ку­на­нда­ҳои об – Қу­ли Са­ри Ка­миш ва си­сте­маи Қу­ли Ар­на­сай та­қ­ри­бан 60 фои­зи майдони ҷу­нин обан­бо­р­ҳо­ро та­ш­кил ме­ди­хад. Ҷи та­д­бир­ҳои му­ша­х­ха­са­ро Ўзбеки­

стон бо­ба­ти ин обан­бо­р­ҳои су­ғи­ф ан­де­ш­и­да­ян аст, ки дар он­ҳо ҳа­ма­со­ла 10 км қу­бӣ об бу­хор ме­га­ра­сол­та? На­ход Ўзбеки­стон ан­де­ш­ан он­ро до­шта бо­шад, ки ми­н­ба­д­и­ни ин оби қи­мат­ба­ҳо­ро ба ин обан­бо­р­ҳо ра­во­на кар­да, бе­фои­да он­ро бу­хор ку­над. Ғай­р аз ин, ба ҳа­ма маъ­лу­м аст, ки дар худ­уди Ўзбеки­стон зиё­да аз 450 ка­на­ли ма­ғи­стра­лӣ ва зиё­да аз 400 кол­лек­тор­ҳо бо даро­зи­и 160 ҳазор кило­ме­тер дар май­до­ни у­му­мин то 1150 км кв ма­в­ҷу­да аст. Дар бе­ш­тари ка­нал­ҳо ва кол­лек­тор­ҳо, ки аз да­вро­ни Шӯ­равӣ боқӣ мон­да­анд, я­гон кори таъ­ми­рӣ гу­за­ро­ни­да на­шуда­аст ва ба ин са­ба­б аз 40 то 70 фои­зи об­ҳои та­ва­су­сти он­ҳо ҷо­ри­ша­ван­да зери хо­к ра­фта, ме­та­вон он­ҳоро аз ҳа­ма па­ст­тарин ко­эф­фи­си­ен­ти­ро таъ­си­р­на­ш фон­да­нок дар ҷа­ҳон шумо­рид.

Аз ин хотир, ҳуб ме­шуд, ки ба ҷойи ба тар­ғи­бу та­ш­ви­қи бе­но­яд даст за­дан ва бо ин ма­қ­сад со­з­мон до­дани ба ном Гу­ру­ҳи ма­х­су­си эко­ло­гӣ дар пар­лу­мон ба қор­ҳои фон­да­о­вар ва а­ни­қ бо ма­қ­са­ди бе­хтар на­мудани хо­ла­ти эко­ло­гӣ ва хиф­зи за­хи­ра­ҳои оби та­би­ӣ барои на­сл­ҳои ояндаи мин­та­қа ма­ш­ғул ме­шуда­нд. Аз рӯйи гуф­та­ҳои бо­ло яқ са­во­ли ба­со му­ҳим онд ба уз­ви­я­ти Ўзбеки­стон ба Кон­вен­сияи оби СММ ба миён ме­ояд, ки ёдо­вар шудани ин ма­с­о­ла­ро вақ­т­ҳои охи­р аш­ҳо­си ра­с­ми­и Тош­канд дӯст ме­до­ранд. Худ­и Ўзбеки­стон нуқта­ҳои ин Кон­вен­сия­ро иҷ­ро на­ме­ку­над ва прин­сип­ҳои аслии он­ро иҷ­ро кар­да­ян ҳам нест. Но­рав­шан аст, ки бо ка­дом ма­қ­сад Тош­канд ин Кон­вен­сия­ро қа­бул кар­д? Қо­ғи­боти ин Кон­вен­сия ба қу­бӣ ни­гоҳ ме­ку­над? Маъ­лу­м аст, ки Ўзбеки­стон то ҳол я­гон ҳис­о­бот онд ба та­т­би­қи ин кон­вен­сия­ҳо пеш­ни­ҳод на­ка­ра­да­аст ва дар оянда низ ни­я­ти иҷ­рои прин­сип­ҳои он­ҳоро на­до­ранд. Ҳол он ки Ўзбеки­стон ме­та­ва­нод нақ­шани мар­ҳ­ла ба мар­ҳ­ла ба­р­ка­рор­созии за­мин­ҳои қорам, та­ҷ­ди­ли си­сте­маи об­ё­ри­ку­на­нда, паст на­мудани шӯ­ри­ша­ви за­мин­ҳо, бо на­зар­до­шти сиё­са­ти пах­тар­чи, кам на­мудани 3-4 мар­оти­ба майдони пах­тар­чи ва

